

Warszawa, dnia 21 grudnia 2015 r.

RZĄDOWE CENTRUM LEGISLACJI
DEPARTAMENT POSTĘPOWAŃ PRZED
TRYBUNAŁEM KONSTITUCYJNYM

RCL.DPTK.590.17/2015

INFORMACJA O WYROKU

TRYBUNAŁU KONSTITUCYJNEGO

Z DNIA 7 PAŹDZIERNIKA 2015 R. SYGN. AKT K 12/14¹

I. Problem prawny.

W postępowaniu wszczętym wnioskiem Naczelnej Rady Lekarskiej z dnia 11 marca 2014 r. zaskarżono przepis art. 39 oraz art. 30 w związku z art. 39 ustawy z dnia 5 grudnia 1996 r. o zawodach lekarza i lekarza dentysty (Dz. U. z 2015 r. poz. 464, zwanej dalej „ustawą”). Naczelna Rada Lekarska (zwana dalej „NRL”) zakwestionowała wynikający z art. 30 w związku z art. 39 ustawy obowiązek wykonania świadczenia zdrowotnego niezgodnego z sumieniem lekarza „w innych przypadkach niecierpiących zwłoki”. NRL zaskarżyła art. 39 ustawy również w zakresie, w jakim: 1) nakłada on na lekarza powołującego się na klauzulę sumienia powinność wskazania pacjentowi realnych możliwości uzyskania świadczenia u innego lekarza lub podmiocie leczniczym, 2) zobowiązuje lekarza wykonującego zawód na podstawie stosunku pracy lub w ramach służby do uprzedniego powiadomienia na piśmie przełożonego o korzystaniu z prawa do odmowy wykonania świadczenia zdrowotnego niezgodnego z jego sumieniem oraz 3) zobowiązuje lekarza korzystającego z prawa do odmowy wykonania świadczenia zdrowotnego niezgodnego z sumieniem do uzasadnienia i odnotowania tego faktu w dokumentacji medycznej.

II. Wzorzec kontroli.

- 1) Art. 2, art. 53 ust. 1 oraz art. 65 ust. 1 w zw. z art. 30 i art. 31 ust. 3 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, art. 18 ust. 1 i 2 Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych z dnia 19 grudnia 1966 r. – wzorzec kontroli dla art. 39 zdanie pierwsze ustawy oraz art. 30 w zw. z art. 39 ustawy (w określonych we wniosku zakresach).

¹ Sentencja została ogłoszona dnia 16 października 2015 r. w Dz. U. poz. 1633.

- 2) Art. 53 ust. 7, art. 2, art. 53 ust. 1 w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej – wzorzec kontroli dla art. 39 zdanie pierwsze ustawy oraz art. 39 zdanie drugie ustawy (w określonych we wniosku zakresach).

III. Treść orzeczenia

Trybunał Konstytucyjny orzekł, że:

- 1) Art. 39 zdanie pierwsze w związku z art. 30 ustawy z dnia 5 grudnia 1996 r. o zawodach lekarza i lekarza dentystry (Dz. U. z 2015 r. poz. 464) w zakresie, w jakim nakłada na lekarza obowiązek wykonania niezgodnego z jego sumieniem świadczenia zdrowotnego w „innych przypadkach niecierpiących zwłoki”, **jest niezgodny** z zasadą prawidłowej legislacji wywodzoną z art. 2 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej i art. 53 ust. 1 w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji.
- 2) Art. 39 zdanie pierwsze ustawy powołanej w punkcie 1 w zakresie, w jakim nakłada na lekarza powstrzymującego się od wykonania świadczenia zdrowotnego niezgodnego z jego sumieniem obowiązek wskazania realnych możliwości uzyskania takiego świadczenia u innego lekarza lub w innym podmiocie leczniczym, **jest niezgodny** z art. 53 ust. 1 w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji.
- 3) Art. 39 zdanie drugie ustawy powołanej w punkcie 1 w zakresie, w jakim zobowiązuje lekarza, wykonującego zawód na podstawie stosunku pracy lub w ramach służby, korzystającego z prawa do odmowy wykonania świadczenia zdrowotnego niezgodnego z jego sumieniem do uprzedniego powiadomienia na piśmie przełożonego **jest zgodny** z art. 53 ust. 1 w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji, **nie jest niezgodny** z art. 53 ust. 7 Konstytucji.
- 4) Art. 39 zdanie pierwsze ustawy powołanej w punkcie 1 w zakresie, w jakim zobowiązuje lekarza korzystającego z prawa do odmowy wykonania świadczenia zdrowotnego niezgodnego z jego sumieniem do uzasadnienia i odnotowania tego faktu w dokumentacji medycznej **jest zgodny** z art. 53 ust. 1 w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji, **nie jest niezgodny** z art. 53 ust. 7 Konstytucji

Ponadto Trybunał Konstytucyjny postanowił umorzyć postępowanie w pozostałym zakresie.

Orzeczenie Trybunału Konstytucyjnego weszło w życie z dniem jego ogłoszenia w Dzienniku Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej tj. z dniem 16 października 2015 r. Z tym dniem przepisy uznane za niezgodne z Konstytucją w zakresach wskazanych w sentencji orzeczenia, utraciły moc obowiązującą.

Trybunał Konstytucyjny stwierdził, iż wolność sumienia każdego człowieka oraz element tej wolności którym jest sprzeciw sumienia jest kategorią pierwotną i niezbywalną. Klauzula sumienia, rozumiana jako prawo do postępowania w harmonii z własnym sumieniem i jednocześnie wolność od przymusu postępowania w sposób z nim sprzeczny stanowi klauzulę generalną, która wynika bezpośrednio z Konstytucji oraz aktów prawa międzynarodowego. Prawo to nie wynika z art. 39 ustawy, zatem nie można uznać, że ustawodawca jest jego dysponentem i może go udzielać lub znosić. Ustawodawca jest zobowiązany respektować konstytucyjne warunki wprowadzania ograniczeń wolności i praw człowieka i obywatela. W odniesieniu do zarzutu pierwszego Trybunał uznał, że sformułowanie „w innych przypadkach niecierpiących zwłoki” narusza zasadę prawidłowej legislacji (art. 2 Konstytucji), ponieważ nie pozwala na ustalenie w jakich sytuacjach lekarz ma obowiązek wykonania świadczenia zdrowotnego wbrew własnemu sumieniu. Ponadto ze względu na swą ogólnikowość uniemożliwia jednoznaczną identyfikację wartości wskazanych w art. 31 ust. 3 Konstytucji, ze względu na które ustawodawca ogranicza wolność sumienia lekarza. Rozpatrując zarzut drugi Trybunał wskazał, że stworzony przez ustawodawcę system informacji o świadczeniach zdrowotnych finansowanych ze środków publicznych jest nieskuteczny, ponieważ zbudowany jest na nieefektywnym narzędziu tj. obowiązku poinformowania pacjenta przez lekarza powołującego się na klauzulę sumienia, o możliwości uzyskania danego świadczenia zdrowotnego u innego lekarza lub w innym podmiocie. Nałożenie na lekarza obowiązku stanowiącego ograniczenie wolności jego sumienia, nie jest ponadto niezbędne dla osiągnięcia zamierzonego przez ustawodawcę celu. W odniesieniu do zarzutu trzeciego Trybunał uznał, iż wynikające z art. 39 zdanie drugie ustawy ograniczenie wolności sumienia lekarzy uzasadnione jest realizacją wartości jaką jest porządek publiczny. Obowiązek powiadomienia przełożonego o skorzystaniu z prawa do odmowy wykonania świadczenia zdrowotnego służyć ma zagwarantowaniu obywatelom dostępu do wszystkich świadczeń opieki zdrowotnej finansowanej ze środków publicznych. Dokonując oceny zarzutu czwartego Trybunał Konstytucyjny uznał, że obowiązek odnotowania w dokumentacji medycznej pacjenta odmowy udzielenia świadczenia medycznego, ma charakter techniczny i wtórny wobec decyzji lekarza o skorzystaniu z klauzuli sumienia, dlatego brak jest podstaw dla uchylecia tego obowiązku. Uzasadnienie owej odmowy ma natomiast służyć celom medycznym, nie zaś światopoglądowym.

IV. Wskazówki dla prawodawcy.

Trybunał Konstytucyjny wskazał na naruszenie przez ustawodawcę zasady prawidłowej legislacji (art. 2 Konstytucji) poprzez posłużenie się niedookreślonym pojęciem „w innych przypadkach niecierpiących zwłoki”, które rodzi wątpliwości co do zakresu ograniczenia wolności sumienia lekarza. Poza tym Trybunał uznał, iż pojęcie to jest zbyt ogólne, co czyni niewykonalnym ustalenie w imię jakiej konstytucyjnej wartości ustawodawca wprowadził ograniczenie wolności sumienia lekarza, czy było ono konieczne oraz czy zachowana została zasada proporcjonalności. Trybunał Konstytucyjny wskazał, że w świetle omawianego wyroku obowiązek udzielenia pomocy lekarskiej nadal obejmuje „inne przypadki niecierpiące zwłoki”, wyrok rozstrzyga jedynie o zakresie ograniczenia prawa lekarza do powołania się na klauzulę sumienia, wyznaczanym przez art. 39 zdanie pierwsze ustawy. Lekarz, tak jak dotychczas, nie będzie mógł powołać się na nią w sytuacjach, w których zwłoka w wykonaniu takiego świadczenia mogłaby spowodować niebezpieczeństwo utraty życia, ciężkiego uszkodzenia ciała lub ciężkiego rozstroju zdrowia pacjenta. Natomiast w innych przypadkach, z różnych przyczyn ocenianych jako niecierpiące zwłoki, będzie mógł odmówić wykonania świadczenia zdrowotnego (niepolegającego na udzieleniu pomocy lekarskiej) niezgodnego z jego sumieniem. Trybunał wskazał ponadto, że ustawodawca powinien stworzyć regulację przewidującą bardziej skuteczne sposoby informowania pacjenta o realnej możliwości uzyskania świadczenia zdrowotnego, takim sposobem byłoby nałożenie obowiązku informacyjnego na „publicznoprawne podmioty instytucjonalne” wykonujące działalność leczniczą na zlecenie państwa.

Joanna Knapińska
Dyrektor
Departamentu Postępowań przed Trybunałem
Konstytucyjnym
w Rządowym Centrum Legislacji

/-podpisano bezpiecznym podpisem elektronicznym
weryfikowanym przy pomocy ważnego
kwalifikowanego certyfikatu/

